

BESLUT

2018-10-01

Dnr: 18/00076

SAKEN

Jamie Olivers sockerchock, UR (Kunskapskanalen), 2018-01-08, program om sockerkonsumtion; fråga om opartiskhet

BESLUT

Programmet frias. Det strider inte mot kravet på opartiskhet.

PROGRAMMET

I programmets inledning sa tv-kocken Jamie Oliver bland annat följande (svensk textning av engelskt tal).

I tio år har jag förespråkade att våra barn ska få bättre mat. Från skolluncher till processat skräp, men nu väntar min största strid. Nu tar jag mig an sockret. Det är överallt. [...] Hälsoexperter pratar mer och mer om att vi måste dra ner på sockret. [...] Vi blir överösta av varningar om socker och hälsa. [...] Jag är trött på att lyssna och vänta medan allt fler blir sjuka. [...] Jag tänker göra något.

I programmet träffade tv-kocken bland annat personer som drabbats av negativa hälsoeffekter kopplade till sockerkonsumtion, läkare samt en talesperson för en branschorganisation som representerar brittiska mat- och dryckesproducenter. Med den sistnämnde diskuterade Jamie Oliver konsumtion av produkter innehållandes socker och bland annat följande sades.

(Oliver) – För mycket socker är ohälsosamt. (Talesperson) – För mycket av vad som helst. För mycket fett, salt... (Oliver) – Inte frukt och grönsaker. (Talesperson) – Att svartmåla ett visst näringsämne är inte ett konstruktivt sätt att... (Oliver) – Näringsämnena är olika. Visst är det ett problem? (Talesperson) – Fetma är ett problem. För oss handlar det om ansvar för konsumenter, tillverkare och dem som säljer via butiker och restauranger. (Oliver) – Vi äter alldeles för mycket socker. Vi måste skära ner ordentligt. (Talesperson) – Den brittiska sockerkonsumtionen går faktiskt ner, om än från en hög nivå. Experterna säger att det är för mycket, så vi får lyssna på dem. [...] (Oliver) – Är det möjligt för ett vinstdrivande företag att reglera sig själva på ett bra sätt? (Talesperson) – Ja. De här företagen tar ansvar, så det är möjligt. Att låta konsumenten bestämma är det bästa sättet. Åtgärder från regeringen fungerar inte.

Efter intervjun sa Jamie Oliver bland annat att han anser att folkhälsan kommer före ett företags vinster, samt att självreglering och eget ansvar inte fungerar och att det därför är dags att regeringen blir hårdare mot branschen.

Därefter reste tv-kocken till Mexiko och träffade en antisoockeraktivist. Aktivisten berättade bland annat att Mexiko har världens högsta läskkonsumtion samt att diabetes och övervikt är vanligt förekommande i landet. I en sekvens sades bland annat följande.

(Oliver, speakerröst) – Jag är chockad, men aktivisterna kämpar ihärdigt emot. Ett enormt steg framåt var läskskatten som infördes 2014. Jag undrar hur den har fungerat än så länge. Kanske kan den bli en del av lösningen hemma hos oss. (Oliver) – Ni har en läskskatt på tio procent. Vad är det? (Aktivist) – Den gäller bara för drycker med tillsatt socker. (Oliver) – Hur mycket? (Aktivist) – En peso per liter. Det är tio procent av priset. (Oliver) – Okej. Hur mycket pengar blir det per år? (Aktivist) – 2014 gav den 1,2 miljarder dollar. (Oliver) – Inte illa. Så ni någon konsumtionsminskning? (Aktivist) – Det första kvartalet visade en studie en minskning på tio procent. Konsumtion av vatten och mjölk ökade. (Oliver) – Det vill jag se i Storbritannien. [...] (Aktivist) – Nu ser mer än 80 procent i Mexiko ett samband mellan läskkonsumtion och diabetes. [...] (Oliver, speakerröst) – Kritiker menar att skatten kostar jobb och inte minskar läskkonsumtionen. Siffror från Mexiko visar dock att läskkonsumtionen minskat med sex procent. Man har dessutom bara börjat. [...] Vi borde göra likadant här [i Storbritannien]. En skatt på 20 pence per liter läsk i Storbritannien skulle kunna ge en miljard pund per år, minska fetman med 200 000 personer och spara in 15 miljoner pund per år inom sjukvården. Vissa menar att det vore orättvist mot dem som dricker med måtta, men jag tycker att vi måste agera.

I slutet av programmet sa Jamie Oliver bland annat följande.

Vi kan göra det här, men jag behöver din hjälp. Det här är viktigt, och jag vill att vi ser till att det märks. Om du vill ha en sockerskatt i ditt land, säg till din regering. Det är så lätt. Ju fler som talar, desto mer hörs vi. Desto större blir pressen på regeringar att tänka nytt.

Under tiden som programmets eftertexter visades hördes Sveriges Utbildningsradios (UR) programpresentatör säga bland annat följande.

Nej, det blir inte så mycket mer skräpmat och socker den här kvällen här i Kunskapskanalen.

ANMÄLAN

Anmälaren anser att programmet dominerades av argument för ett politiskt förslag att införa en sockerskatt och att det därför var partiskt. Anmälaren är särskilt kritisk till att tv-kocken Jamie Oliver uppmanade tittaren att påverka sin regering för att införa en sådan skatt. Anmälaren anser även att UR:s programpresentatör uttalade sig negativt om socker under programmets eftertexter.

PROGRAMFÖRETAGETS YTTRANDE

UR anser att programmet överensstämmer med kravet på opartiskhet och anför i huvudsak följande.

Jamie Olivers sockerchock är ett inköpt program och ingår i tv-kocken Jamie Olivers programserie om matens betydelse för god hälsa. Programmet utgör ett av flera i UR:s utbud av program där samhälle och folkhälsa står i fokus. I programmet tog tv-kocken sig an ämnet hälsoeffekter kopplade till socker och dess negativa påverkan för den enskildas hälsa. Han visade i programmet att ökat sockerintag leder till ökad ohälsa i form av bland annat försämrad tandhygien och allvarlig diabetes. Jamie Oliver kopplade och lyfte även sockerintag till ett större samhällsproblem och visade de kostnader för samhället som ohälsan leder till.

Jamie Oliver har de senaste åren starkt profilerat sig som en kämpe för att försöka förbättra britternas matvanor och har bland annat producerat ett antal egna program med intentionen att upplysa om god mats direkta betydelse för bra hälsa. Flera av dessa program har även sänts i svensk tv. År 2008 startade han ett projekt för att ändra och förbättra matvanor genom att lyfta betydelsen av hur viktigt skolmålet är för barns utbildning och lärande. Det aktuella programmet är ett av flera program i detta projekt.

I dag finns omfattande vetenskaplig forskning som påvisar sockrets negativa effekter, och den allmänna medvetenheten som råder om kopplingen mellan alltför hög sockerkonsumtion och ohälsa torde numera vara vedertagen kunskap. Världshälsoorganisationen (WHO) rekommenderade till exempel redan år 1989 ett minskat intag av socker med tio procent av det totala energiintaget för de särskilt utsatta målgrupperna med störst sockerrelaterad ohälsa. I övrigt rekommenderar WHO generellt en allmän minskning av sockerintag med fem procent. Sammantaget gör detta att programmet är relevant och väsentligt ur ett folkbildnings- och folkhälsoperspektiv samt i linje med UR:s uppdrag.

Det går också att förvänta sig att tittaren besitter grundläggande kunskap i ämnet om sockrets koppling till ohälsa och sambandet högt sockerintag och ohälsa torde därför inte vara ifrågasatt, även om det finns aktörer av motsatt åsikt.

Programtiteln tydliggjorde enligt UR programmets tema, vem som är avsändaren och programmets utgångspunkt. Sammantaget var det således tydligt för tittaren att programmet hade denna utgångspunkt och att det på intet sätt gjorde anspråk på en nyanserad och allsidig bild av socker och dess användning. Dessutom gavs företrädare inom sockerindustrin möjlighet att vid ett flertal tillfällen under programmets gång bemöta påståenden som fördes fram i programmet, företrädare som har haft ett befogat anspråk för detta. Alla utom en representant avböjde möjligheten, vilket tydligt framgick i programmet.

Programmet avslutades med Jamie Olivers personliga reflektioner på temat. Han uttalade sig också om sina förslag till åtgärder på problemet med vårt allt för höga sockerintag. Tv-kocken borde för tittaren inte ha uppfattats som en företrädare för programbolaget utan som en extern medverkande. Uttalandena gick därför inte över gränsen för vad som kan accepteras med hänsyn till att det var en för Jamie Oliver personlig ståndpunkt. Hans åsikter och uttalanden står för honom, ett faktum som också kan antas ha stått klart för tittarna.

AKTUELL BESTÄMMELSE

UR ska utöva sändningsrätten opartiskt samt med beaktande av att en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet ska råda i televisionen (14 § i sändnings-tillståndet). Kravet på opartiskhet innebär enligt granskningsnämndens praxis bland annat att kontroversiella ämnen eller händelser inte får behandlas ensidigt, det vill säga så att endast en parts version eller synpunkter klart dominerar ett program eller inslag. Det är tillåtet att skildra ett ämne från en speciell utgångspunkt, men i så fall bör detta klart framgå av programmet eller programpresentationen.

Kravet på opartiskhet tillämpas enligt granskningsnämndens praxis i princip fullt ut på programledare, reportrar och andra som genom sin ställning i ett program kan uppfattas som företrädare för programföretaget. Bestämmelsen innebär bland annat att en programledare eller reporter inte får göra värderande uttalanden eller ta ställning i kontroversiella frågor. Med hänsyn till den vidsträckta yttrandefriheten kan kraven ställas lägre i fråga om intervjuade, debattdeltagare och andra så kallade tillfälliga medverkande.

GRANSKNINGSNÄMNDENS BEDÖMNING

Det framgick tydligt av programmet att utgångspunkten var att skildra negativa hälsoeffekter kopplade till sockerkonsumtion, i första hand i Storbritannien, och att diskutera ett möjligt sätt att stävja dessa. Denna utgångspunkt kan i sig inte anses vara kontroversiell. Programledaren argumenterade för införandet av en sockerskatt i Storbritannien och mot slutet av programmet uppmanade han publiken att försöka påverka regeringen i sitt land att införa en sådan skatt om de höll med honom. Eftersom det var ett inköpt, utländskt program som i huvudsak hade fokus på brittiska förhållanden, och då programledaren var en välkänd brittisk tv-kock som inte omedelbart kan uppfattas som en företrädare för UR, anser nämnden att kravet på opartiskhet bör tillämpas mindre strikt. Mot denna bakgrund, och med beaktande av att en företrädare för en branschorganisation för mat och dryck fick utrymme att argumentera mot en sockerskatt, medför inte heller programledarens avslutande uppmaning att programmet strider mot kravet på opartiskhet.

Detta beslut har fattats av Malin Bonthron, Clas Barkman, Berivan Yildiz, Staffan Dopping, Bo-Erik Gyberg och Gunnar Springfeldt efter föredragning av Gustav Aspengren.

På granskningsnämndens vägnar

Malin Bonthron

Gustav Aspengren

Originalhandlingen med namnunderskrifter förvaras hos myndigheten.